

1

אז אנו, רבי יוחנן בן זבאי היה דורש, מה נשתנה און סכל אכרים שבנו, אמר הקב"ה, און ששבעה על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה ארון לעצמו - ירצעו! [ענין י"ב ב']
אז אנו, שאלו ההלכות אם רבי יוחנן בן זבאי, מה ראה הזכיר את הרצע באונן יותר סכל אכרים, אמר לום, און ששבעה על הר סיני לא היה לך אלהים אחרים והלך והפך מעליו על מלכה שמים וקבל עליו עול בשר רום - ירצעו! [ירושלמי קדוש ס"א ה"ב].

מלכה למלכה תמונה

2

"שלא עשני עבד... גדולה היא ההודאה, על אשר נתתי לי נשמה עצמית, נשמה תכליתית שחפצה החפשי נתון בידה, שהיא עצמה יש לה מטרה כחיים ובמציאות, שהיא נשמת החופש והחירות המפעמת כי בקדושתה...". עזלת ראה א עא.

3

כל מגמת מצרים. בית העבדים היתה ללמד ולשנן שכל הצלחת האדם היא רק בעבודתו. כתוב בנימוסיהם שאין עבד נעשה מלך ואינו לובש בגדי שרים (עין ב"ר פרשה פ"ט וברשי' בראשית מ"א י"ב) והיו מכשירים את העבד לעבודתו עד שלא ירצה להשתחרר וגם לא יוכל להשתחרר משם לעולם (עין זוהר פ' בא דף ל"ז ע"ב) כך היתה העבדות של ישראל במצרים עד שאמרו, חזל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבוד את מצרים (שמות י"ד י"ב). ויוציאונו ר' אלקיננו משם. מאותה העבדות הנמכנה להעבדות הרוממה להיות לו לעבדים - היא החרות היותר מוחלטה. שכן בעבודת כואת, נעוץ כח האדנות העליונה שהוא גילוי כבוד ד'. זה הדבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד' (ויקרא ט' ו').

מציאות המצוינות פיהו יב חלוקה

4

עבדות וחירות

אמנם לפני כל ריבוי הענינים הנלמדים בפרשת "משפטים", נאמרת מן הקדמה: פרשת עבד עבדו ואמה עבריה. לפני כל סודי החיים הבריאים והנורמלים, הקדושים והגלויים, לפני כירור כל מצבי ההתגששות כעניני נפשיות, כעניני ממון, כעניני נויקין, נזקי בור, נזקי אור וכדומה - לפני כל אלה, יש צורך לכבד ענין י"ב חקנה עבד עבריה". יאמרו ראינו כי מן השמים דברתי עםכם". ומה נמשכים סידור חיים לגבי כל סוגי המצבים שעלולים להוציר במציאות, ארבעה אבות נויקין וכדו: אכל הדבר הראשון, הקודם לכל, הוא כירור הבריות פקנים, כחלום, לגבי מציאות השפער והעבודות שלכם, מתוך החשבון הכללי של "ירוצה את עמך ישראל פתכם לחיות עולם". עבדי הם ולא עבדים לעבדים". צריך לעיין רבות בנקודה זו, ולדייק בה דייק היטב. לפני הכל, לפני הגישה לסידור חיי האדם מהמקור האלוהי, לפני היות סודי החיים של האדם בעולם, ולפני היות האדם בעולם, הדבר הראשון הוא: כיטול העבדות וקביעת החירות. את בני חורין! את עמ של עבדים משוחררים מזה ולכל החירות, תל כך אגו מברכים כל בוקר "שלא עשני עבד". החירות - לפני הכל! יש לזכור שעבדות היא פנימה, פנימה כאנושיות הקדם, פנימה במהות האדם. האדם הוא אדם שלם, ברא' נורמלי, רק אם הוא גם 'עצמאי'. עצמאות האדם צריכה להתגלות מתוך צלם האלוהים שבאדם, מתוך גבורת האדם, קדושת האדם, מתוך רעת האדם שבמקור החיות לאדם דת". אז הוא מופיע כאדם פשוט, כאדם של חזרה. מן הסוד של פסוקי התורה שבפרשתנו מתברר שהדבר הראשון לפני הכל הוא עקירת העבדות וכיטולה". יאמרו אמר יאמרו העבד... לא אצא חפשי". זה רכר נרא ואיום! - ירצע אדוני את אונן במרצע". עבדות היא הצרה הגדולה ביותר בעולם". עבדות היא מחלה.

שעבוד יצרירה

גם עבדות ליצרירה היא חלונות, חולשה, חוסר כריאות, חוסר גבורה, חוסר עצמיות, חוסר עצמאות ככל מהלכי החיים. שאיפה, האידיאל, הוא להיות עצמאי. אדם הנמצא כמצב חולשה של עבדות הוא אומלל. אוי ואבוי לו. אין הוא יכול להיות גיבור, כנאמר: "אצחו בכור, הכובש את יצרי". הוא אינו יכול לשלוט על עצמי, להיות ארון לעצמו, להיות חופשי לעצמו. עבדות ליצרירה היא או עבדות לאדם אחר - ענין אחד: כחות ורס חיצוניים לאדם הם ששולטים עליו".

מציאות המצוינות פיהו יב חלוקה

הנהגה לולא שאין אנו ראוים להיות עבדים, לא היו חיינו מרים כלל בעבודתו, אבל מפני שאנו ראוים להיות בני חורין, ע"כ העבדות שהיא שלא כערכנו וטבענו מר לנו מאד, ע"כ המרוד הוא גופיה את החירות הפנימי שלנו, שע"כ מוכרח הוא שיצא אל הפועל ושגהי בני חורין, כי כל אשר עשה האלהים יבא ודאי לחכליתו, ואם היינו מוכנים להיות עבדים לא היו העבדות מרה לנו, וכיון שאנו עבדים שאינם ראוים להיות עבדים, ע"כ יש בדבר סבה חיפזונה שעלינו לחקנה, ובלב בטוח נקוד כי נבא לאותה הגדולה שהיא לפי טבענו שנטע בנו אדון כל המעשים.

לפי הראיה, חל

בטבע העבד שעומד ברשות ארוננו שהוא מואס את נפשו וקץ בחייו מפני עבודתו שהוא מתאוה סיויה בן חורין, וזה שהוא הפך שישאר כעבודתו וסיויה עליו ארון וולתי השינה זה דבר מהודש מאד, ועל כן בא הדין בזה שהאדון כעצמו אשר בחר בו העבד ואשר אהבו שיגישוהו לפני בית דין ושירצע אותו בלח זה כפי שילקה אותו אבר שחסא שמע כפינו, לא תננוב"ו והלך ונגב. או מפני שכחוב: כי לי בני ישראל עבדים". ולא עבדים לעבדים. הלך וקנה ארון לעצמו. מכל מקום מאיזה סיויה הרי זה נחשב לו לחסא כי יתנבר אל הארון העליון ומתברך אשר הוהירו נקבלת התורה מעבדות וולתי והוא פורק ממנו עזה על מצותו.

בחי' (כ"ה גלגל)

בחרין וינין אקרון ישראל להקב"ה. אקרון עבד דכתיב (שם) עבדי הם ואקרון בלום דכתיב (דברים י"ד א) בנים אתם לה' אלהיכם. בומנין דידע ליה ב"ב לקב"ה באורה כלל כיון אקרי עבד. דעביד פקודא דמאריה ולית ליה קשו להפשא בגניו וברוין דולתי. בומנא דידע ליה ב"ב בארז פרס כיון אקרי בן רחמא דלי, כמ דאפיש בגניו בכל ריון דביתו, ואעיג דאקרי בן כר לא יפוק גרמי מכללא דעבד למפלת לאבוי בכל פולחנין דאנון יקרא דאבוי. הכי אצטרך לכל ב"ב למהוי לגבי אבוי בן לחפשא בגניו ולמנוע ריון דביתו ולאשתדלא אבהיה. ולמהוי לגבי אבוי עבד כו'. בפולחנא דב"ב פלח ליה לקב"ה איה פולחנא דאצטרך ב"ב לאתכללא בתריותו למהוי עבד וכו'. לאתעטרא ב"ב בקב"ה ומה איהו דא פולחנא דצלותא. דאצטרך למהוי בה עבד וכו'. לאתכללא בדרגין עלאין אילין למפלת ולאחנא צלותא ברא דעבד. למפלת פולחנא כתקונא דעלמין ולאחנא רעותי. בריון דחכמתא לאחנא במארי' בגניוין עלאין כדא חזי. בן אתרבג תריר באבוי כלא פרוזא כלל לית מאן דימחי ליורו. עבד עבדי פולחנא דמאריה ואתקין תקוני עלמא. מאן דהוי תריותו ככללא חד בתבורא דא דא איהו בר נש. דאחתי רוא דכל מהימונתא ככללא דא כלא פרוזא כלל ומתבר כלא כחדי.

מציאות המצוינות פיהו יב חלוקה

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, כיוון שכל העוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה. הוא עולה למעלה גדולה בלימודו את התורה, המגדלתו ומרוממתו על כל המעשים, ונעשה בן חורין. וככול שיש לאדם עיסוק וקישור לתורה, כך מציאות דבקותו בתורה היא חירות, ולא עבדות; כי הישמעותו לתורה היא הישמעות לעצמותו, לטבעו הישראלי. חוקי התורה הרי הם חוקים פנימיים של היותו, ולכן התורה היא סוד חירותו. האתם הפנימי אינו אונס; העובדה שאדם אינו יכול לחרוג ממסגרתו הביולוגית, אינה מהווה את שלילת חירותו, שהרי זה טבעו. והוא הדין לענין קישורו של האדם מישראל לתורה, שודא טבעו הפנימי, הסגולי, העוסק בתלמוד תורה לשמה הוא איש החירות ונאמיתו, שנתגלשה בו התרמוניה הנפשית האידיאלית.

מציאות המצוינות פיהו יב חלוקה

ישראל נתנשאו לחירות ביצאת מצרים. וזאת היא חירות עליונה, אחרוד הרצון, חופש האופי. והיא היא התכונה היותר עליונה הראויה להיות מתממת את כל העולם באור החירות העליון, שהוא צריך להיות הולך ונקנה. עד שבאה התכונה העליונה מכל שאיפה שבחירות, שהיא היא המבוסאה בהעבדות האלהית של ד' אלהי ישראל, עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים. לא ימכרו ממכרת עבד.

מציאות המצוינות פיהו יב חלוקה